

MAÜ
PRESS

Artuklu Kaime

Çok Kutupluluğun Eşiğinde Orta Doğu: 2013 Sonrası Çin İle Gelişen İlişkiler ve Bölgesel Yansımalar

Dr. Gökhan ERELİ | <https://orcid.org/0000-0003-4670-7688> | E-Posta: gokhan.ereli@alumni.metu.edu.tr

Bağımsız Akademisyen, Dr, Uluslararası İlişkiler, Ankara

Geliş Tarihi 27.02.2026
Kabul Tarihi 14.03.2026
Yayın Tarihi 31.03.2026

Atıf Bilgisi

Erelı, G. (2026). Çok Kutupluluğun Eşiğinde Orta Doğu: 2013 Sonrası Çin İle Gelişen İlişkiler ve Bölgesel Yansımalar. Artuklu Kaime, 17, 98-112. <https://doi.org/10.55119/artuklukaime.1899160>

Öz

Bu çalışma Çin Devlet Başkanı Şi Cınping'in döneminde (2013-) Ortadoğu bölgesi ile Çin'in ilişkilerini ele almaktadır. Makale, Çin'in Ortadoğu ile geliştirdiği ekonomik, diplomatik ve enerji temelli angajmanların, bölgenin siyasi ve ekonomik dinamikleri üzerindeki etkilerini ve bu etkileşimin sınırlarını analiz etmektedir. Kuşak ve Yol Girişimi (KYG), enerji güvenliği, ticaret ve altyapı yatırımları çerçevesinde değerlendirilen Ortadoğu-Çin ilişkileri, Ortadoğu ülkelerinin dış politika ortaklarını çeşitlendirme stratejisi ve ekonomik iş birliği arayışları bağlamında ele alınmaktadır. Çalışma, Çin'in Ortadoğu'daki varlığının mevcut ilişkiler ağı içerisinde büyük ölçüde ekonomi ve enerji odaklı bir etkileşim sunduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda makale, Ortadoğu-Çin ilişkilerinin, bölge ülkeleri açısından sınırlı fakat büyüyen bir iş birliği alanı oluşturduğunu savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ortadoğu-Çin ilişkileri, Kuşak ve Yol Girişimi, Enerji Güvenliği, Şi Cınping, Dış Politika Çeşitlendirmesi.

Öne Çıkanlar

- Temel Tez: Çin'in 2013 sonrası Ortadoğu varlığı, sadece ekonomik bir genişleme değil, küresel güç dengelerini etkileyen stratejik bir derinleşme sürecidir.
- Çin-Ortadoğu enerji ilişkileri, geleneksel petrol ticaretinden teknoloji transferi ve yeşil enerji iş birliğini kapsayan çok katmanlı bir modele dönüşmüştür.
- Pekin yönetimi, "iç işlerine karışmama" ilkesini korurken bölgesel krizlerde aktif arabuluculuk ve kolaylaştırıcılık rolü üstlenmeye başlamıştır.
- Kuşak ve Yol Girişimi, bölge ülkelerinin modernleşme vizyonları ile Çin'in dijital ve teknolojik ekosistemini birbirine bağlayan temel unsur haline gelmiştir.
- Ortadoğu, ABD'nin güvenlik şemsiyesi ile Çin'in ekonomik nüfuzu arasında bir "hibrit rekabet sahası" olarak yeniden şekillenmektedir.

The Middle East on the Threshold of Multipolarity: Evolving Relations with China and Regional Implications Post 2013

Dr. Gökhan ERELİ | <https://orcid.org/0000-0003-4670-7688> | E-Mail: gokhan.ereli@alumni.metu.edu.tr

Bağımsız Akademisyen, Dr, Uluslararası İlişkiler, Ankara

Abstract

This study examines the relations between the Middle East and China during the era of Chinese President Xi Jinping (2013-). The article analyzes the impacts of China's economic, diplomatic, and energy-based engagements with the Middle East on the region's political and economic dynamics, as well as the limitations of this interaction. Evaluated within the framework of the Belt and Road Initiative (BRI), energy security, trade, and infrastructure investments, Middle East-China relations are addressed in the context of Middle Eastern countries' strategies to diversify foreign policy partners and their pursuit of economic cooperation. The study reveals that China's presence in the Middle East offers an interaction largely focused on economy and energy within existing networks of relations. In this context, the article argues that Middle East-China relations constitute a limited but growing area of cooperation for the countries of the region.

Keywords: Middle East-China Relations, Belt and Road Initiative (BRI), Energy Security, Xi Jinping Era, Foreign Policy Diversification.

Highlights

- Core Thesis: China's post-2013 presence in the Middle East represents a process of strategic deepening that redefines global power balances, rather than mere economic expansion.
- China-Middle East energy relations have evolved from traditional oil trade into a multi-layered model encompassing technology transfer and green energy cooperation.
- While maintaining its "non-interference" principle, the Beijing administration has begun to assume an active role in mediation and facilitation regarding regional crises.
- The Belt and Road Initiative has become a pivotal element linking the modernization visions of regional states with China's digital and technological ecosystem.
- The Middle East is being reshaped as a "hybrid competition arena" between the U.S. security umbrella and China's economic influence.

Citation

Ereli, G. (2026). The Middle East on the Threshold of Multipolarity: Evolving Relations with China and Regional Implications Post 2013. *Artuklu Kaime*, 17, 98-112. <https://doi.org/10.55119/artuklukaime.1899160>

Date of Submission 27.02.2026
Date of Acceptance 14.03.2026
Date of Publication 31.03.2026

Giriş

Son yıllarda küresel güç dengelerinde yaşanan dönüşüm, Çin Halk Cumhuriyeti'nin dış politika önceliklerinde bir yeniden konumlanmayı beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda Ortadoğu, sahip olduğu enerji kaynakları, stratejik deniz yolları ve Asya-Avrupa-Afrika eksenindeki coğrafi konumunun siyasi etkisi ile Çin dış politikasında giderek daha merkezi bir yer edinmeye başlamıştır. Xi Jinping'in 2013'te iktidara gelmesinden itibaren Çin, Orta Doğu'ya yönelik stratejisini bölgedeki devletler sisteminin yapısal özellikleriyle uyumlu, uzun vadeli ve çok boyutlu bir angajman modeli olarak yürütmektedir. Kuşak ve Yol Girişimi (KYG) kapsamında Ortadoğu'da geliştirilen altyapı yatırımları, liman projeleri ve lojistik koridorlar, bölgenin Çin açısından küresel bağlantısallık stratejisinin kilit halkalarından biri olarak değerlendirildiğini ortaya koymaktadır. Özellikle Körfez ülkeleriyle derinleşen enerji ilişkileri, Ortadoğu'nun Çin'in arz güvenliği ve ekonomik sürdürülebilirlik hedefleri bakımından taşıdığı stratejik önemi daha da artırmaktadır.

Xi Jinping dönemi Çin dış politikası, "Çin özelliklerine sahip büyük güç diplomasisi" anlayışı temelinde ülkenin yeni küresel konumuna uygun bir diplomatik kimlik inşa eden; çevre diplomasisini güçlendiren, büyük güçlerle ilişkileri yeniden tanımlayan ve küresel siyasette proaktif ve başarı odaklı bir strateji izleyen bir yönelimi temsil etmektedir. (Durmaz, 2024: 457). Xi Jinping dönemi Çin dış politikasının söylemsel çerçevesi, "karşılıklı fayda", "barışçıl kalkınma", "çok taraflılık" ve "iç işlerine karışmama" ilkeleri etrafında şekillenmektedir. (Jinping, 2024). Bu ilkeler, Ortadoğu'nun kronik çatışmalarla, rekabet halindeki bölgesel aktörlerle ve dış müdahalelere açık siyasal yapısıyla uyumlu bir diplomatik yaklaşım sunmaktadır. Çin'in söz konusu yaklaşım doğrultusunda izlediği temkinli ve dengeli dış politika, bölgedeki farklı devletler ve bloklarla eşzamanlı ilişkiler geliştirebilmesini mümkün kılarken, Ortadoğu ülkeleri açısından da Batı merkezli ittifak ve ortaklık modellerine alternatif bir dış politika seçeneği olarak değerlendirilmiştir. Artan ticaret hacmi, uzun vadeli enerji anlaşmaları ve karşılıklı yatırım projeleri Ortadoğu-Çin ilişkilerinin maddi temelini oluştururken, kültürel ve akademik temaslar daha sınırlı ölçekte olmakla birlikte bu ilişkileri tamamlayıcı bir yumuşak güç boyutu kazandırmaktadır.

Bu makale, Xi Jinping dönemi boyunca Ortadoğu-Çin ilişkilerinin temel dinamiklerini bölgesel bağlam içinde ele almayı amaçlamaktadır. Çalışmanın temel argümanı, Ortadoğu'daki Çin varlığının mevcut siyasal ve ekonomik yapılar içinde artan fakat kontrollü bir etkileşim alanı meydana getirdiğidir. Bu etkileşimin kapsamı ve sürekliliği ise Ortadoğu'daki yapısal istikrarsızlıklar, bölgesel rekabetler ve küresel güç mücadelesinin seyri gibi faktörlere doğrudan bağlı olarak şekillenmektedir.

Çin'in Ortadoğu ülkeleri ve Ortadoğu bölgesi ile tarihsel angajmanlarının İpek Yolu'na (Silk Road) kadar dayandığı yaygın şekilde kabul edilmektedir (Lons vd., 2019). Temel olarak Orta Asya, İran ve Mezopotamya üzerinden Doğu Akdeniz'e uzanan çoklu ticaret güzergahlarını kapsayan İpek Yolu, binlerce yıllık ticari, kültürel ve sosyal etkileşimi ve Çin'in bölge olan ilişkisini şekillendirmiştir (Major, t.y.). 20. yüzyıla kadar Çin'in Ortadoğu ile kurduğu temaslar, ağırlıklı olarak ticari ilişkiler ve kültürel etkileşimler şeklinde dolaylı biçimde gelişmiştir. 20. yüzyıla gelindiğinde Çin'in bölge ülkelerine yönelik politikası bölgedeki ve genel olarak uluslararası siyasi sistemdeki tarafsızlık politikasını etkilemeyecek yakınlıkta ilişkilerdi. Soğuk Savaş döneminde Çin gerek ABD gerekse de Sovyetler Birliği ile dengeli bir ilişki kurmuş, aynı zamanda her iki kutba da siyasi meyil göstermeyen ülkelerden oluşan Bağlantısızlar Hareketi ile de

yakın bir politika izlemeye gayret etmiş, dolayısıyla Ortadoğu ülkeleri ile ilişkileri de bu yönde gelişmişti (Hassan, 1976). 1979 yılında gerçekleşen İran İslam Devrimi ile birlikte Çin artan enerji ihtiyaçları doğrultusunda, bölge ülkelerinin yanında İran ile de enerji sektörünü kapsayacak şekilde yakın ilişkiler geliştirmişti (Sahriatinia, 2011). 2013 sonrası dönemde ise Xi Jinping döneminde Çin'in Ortadoğu politikası, genel dış politika eğilimleri olan aktiflik yanlısı (proactive) ve iddialı (assertive) bir anlayışı yansıtmaktadır (Johnston, 2013). Çin, özellikle 2000'li yıllardan itibaren Ortadoğu siyaseti ile gerek diplomatik anlamda gerekse de ekonomik anlamda daha fazla ilgilenmeye başlamıştır. Xi Jinping'in 2013 yılında KYG'yi duyurması ile birlikte Ortadoğu ülkelerine Çin tarafından yapılan altyapı yatırımları artırılmış ve Ortadoğu ülkeleri ile ticaret hacmi artmıştır.

1. Çin'in ekonomik ve stratejik çıkarları açısından Ortadoğu'nun önemi

Çin dış politikası açısından Ortadoğu'nun barındırdığı enerji kaynakları ve bölgenin bir uluslararası ticaret, enerji ve ulaşım rotası olması bölge ile kurulan ilişkilerin parametrelerini belirleyen önemli unsurlardır. Çin Devlet Başkanı Xi Jinping, Ortadoğu'yu Çin'in ekonomik ve stratejik ilişkilerini geliştirebileceği bir bölge olarak değerlendirmektedir. 2013 yılında devlet başkanlığı görevine gelen Xi Jinping döneminde duyurulan KYG bağlamında Ortadoğu ülkeleri ile kurulan ilişkilere yeniden önem atfedildiği ifade edilebilir (China Daily, 2023a). Çin, Ortadoğu ülkeleri ile, enerji ihtiyacını karşılamanın da ötesinde, bölge ülkelerinin altyapı projeleri ve yatırımlar yoluyla ekonomi-politik çerçevesinde destekleme üzerine ilişkiler kurmaktadır (China Daily, 2023a). Çin'in bölge ülkeleriyle ikili ticari ilişkilerini geliştirmek ve bölgedeki bölgesel/uluslararası örgütler ile ticaret temelli ilişkilerini devam ettirebilmek amacıyla, bölgenin daha güvenli olmasını tercih etmektedir (Eslami ve Papageorgiou, 2023). KYG'nin temel amaçları arasında uluslararası ticaretin kolaylaştırılması gibi hedeflerin olması ile birlikte, Çin'in Ortadoğu ile ilişkilerini belirleyen konular arasında ekonomik saikler ve enerji güvenliği gibi boyutlar yer almaktadır.

Fakat özellikle altyapı projelerinin ve yatırımlarının siyasi/askeri anlamda korunmasının gerekliliği ve uluslararası siyasetin doğası gereği, Çin'in bölge ülkeleriyle siyasi/askeri ve stratejik ilişkilerini gelişmesi de gerekmiştir (The Economist, 2022). Nitekim, Çin'in siyasi ve askeri ilişkilerini geliştirdiği bir alt bölge olarak Körfez bölgesi ön plana çıkmaktadır (Rakipoğlu, 2023). Bölgeye dair siyasi ve askeri bir vizyona sahip olan Çin'in Ortadoğu'daki çatışma ortamlarına aktif bir şekilde askeri taraf olmadığı görülebilir. Bu eksen üzerinde Çin, Ortadoğu Barış Süreci konusunda gerek İsrail ile gerekse de Filistin siyasi çevreleri ile ilişkilerini iyi tutabilmiş ve hem Suudi Arabistan ile hem de İran ile ekonomik, siyasi ve askeri ilişkilerini geliştirmiştir (Shotter ve Yang, 2023). 2023 döneminde ise Çin'in Ortadoğu'daki siyasi/askeri vizyonunun bir sonucu olarak, Suudi Arabistan ve İran arasındaki 2016 yılından bu yana devam eden gerginlik dönemi Umman ve Irak'ın da kolaylaştırıcılığında sona erdirilmiş ve Suudi Arabistan ile İran, bölgesel normalleşme ikliminin de bir sonucu olarak, siyasi normalleşmelerini sağlamış ve diplomatik misyonlarını yeniden göreve başlatmışlardır (Baker, 2023).

2. Xi Jinping'in Ortadoğu ile ilişkiler konusunda söylemi

Xi Jinping döneminde Çin'in Ortadoğu politikası, Çin'in temel dış politika parametrelerini de yansıtmaktadır. Bu doğrultuda Çin, Ortadoğu ülkeleri ile karşılıklı fayda ve barışçıl kalkınmaya dayalı stratejik iş birliğini hedeflemektedir (Diplomat

Magazine, 2022). Lider düzeyi dış politika analizinin verimli olduğu Çin dış politikasında, Ortadoğu'nun jeopolitik anlamda bölge istikrarı açısından ve uluslararası/küresel güvenlik açısından önemi Xi Jinping tarafından vurgulanmaktadır (The State Council- People's Republic of China, 2023). Bu bağlamda Çin'in Xi Jinping döneminde Ortadoğu ülkeleriyle kurduğu ilişkilerin gerek çok taraflı karakteri (multilateralism) gerekse de çok boyutlu bir dış politikayı (multidimensional foreign policy) yansıttığı görülebilir (Al Shaher, 2023).

Çin'in Ortadoğu politikasının temel boyutlarından birisini, bölge ülkeleriyle ekonomik iş birliği oluşturmaktadır. Bu noktada, KYG platformu çerçevesinde bölge ülkeleri ile ticaret, yatırım ve altyapı projeleri gerçekleştirilmekte ve bu projeler üzerine ekonomik-ticari ilişkiler inşa edilmektedir (Dunne, 2021). Çin'in Ortadoğu'ya yönelik ticaret, yatırım ve altyapı projeleri yine Çin'in Afrika'ya yönelik izlediği politikayı hatırlatacaktır. Dolayısıyla gerek Ortadoğu gerekse Afrika politikasındaki benzerlikler, Çin dış politikasındaki tutarlılığa da işaret etmektedir (Dollar, 2019). Ortadoğu'ya yönelik üç boyutlu politikada, enerji ihtiyacının giderilmesi amacıyla enerji kaynaklarına erişim, küresel kapitalist sistem çerçevesinde bölge ülkeleri ile gerek kamusal gerekse de özel sektördeki projeler dahilinde ticaret hacminin artırılması ve bölgesel ekonomik entegrasyonun geliştirilmesi, Çin'in hedeflerini oluşturmaktadır (Guo ve Fidan, 2023).

Ekonomi ve ticaret odaklı ilk boyutun ardından bölge ülkelerinde ve bir bütün olarak bölgede siyasi istikrarın tesisi ve barışın korunmasının önemi vurgulanmaktadır (Noor, 2023). Çin, Ortadoğu'daki çatışmalarda askerî olarak taraf olmayı tercih etmemekte aynı zamanda uluslararası hukukun üstünlüğüne yönelik söylemsel stratejiler geliştirmektedir (The Economist, 2021). 2020'li yıllardan sonra gerçekleştirilen Çin-Körfez ve Çin-Arap Ülkeleri Zirvesi gibi toplantıların ardından yayınlanan ortak bildirimlerde, Çin'in bölgesel sorunlar için uluslararası hukuku ve diyalogu bir çözüm olarak sunduğunu göstermektedir. Çin dış politikasında uluslararası hukuka yapılan atıflar çerçevesinde iç işlerine karışmama prensibi, bölgesel meselelerin çözümünde arabuluculuk, kolaylaştırıcılık ve diyalog süreçlerinin işletilmesi gibi prensipler yer almaktadır (Li, 2019).

Bir üçüncü boyut ise, Çin'in enerji kaynaklarına erişimi üzerinden enerji güvenliğinin sağlanmasına yönelik boyuttur (Calabrese, 2022). Çin dünyada en çok enerjiye ihtiyacı olan ülkelerden birisi olarak, enerji kaynaklarını çeşitlendirme politikasını takip etmekte ve bu noktada alternatif enerji kaynaklarına yatırımlar yapmaktadır (Schonhradt, 2023). Bu bağlamda, Çin, enerji iş birliğini artırmak için Ortadoğu ülkeleri ile petrol ve doğal gaz anlaşmaları yapmış ve enerji sektöründe teknoloji transferi ve yatırımlarını teşvik etmiştir (Lucente, 2023). Bu anlamda Suudi Arabistan ve BAE gibi büyük petrol üreticileri ile petrol üzerinden bir alışveriş kurulurken, İran ve Katar ile de başta doğal gaz olmak üzere bir ticaret gerçekleştirilmektedir. Çin'in Suudi Arabistan ve BAE'den petrol ithalatı son on yılda belirgin biçimde artmıştır. 2016 yılında Çin Gümrük verilerine göre Rusya'dan yapılan sevkiyatlar yaklaşık 1,05 milyon varil/gün seviyesine yükselirken Suudi Arabistan 1,02 milyon varil/gün ile ikinci sırada yer almış ve Suudi ihracatı bir önceki yıla göre %0,9 artış göstermiştir. (Aizhu ve Meng, 2017). Çin dünyanın en büyük ikinci petrol alıcısı ve en hızlı büyüyen ithalatçılarından biridir. Bu bağlamda, Suudi Arabista'nın küresel ham petrol piyasalarındaki yaklaşımı, uzun vadeli pazar ilişkilerini korurken rekabetçi konumunu sürdürmeye yönelik stratejik fiyatlandırma politikalarıyla şekillenmektedir. Nitekim Ocak 2026'da Suudi Arabistan'ın Çin'e tahsis ettiği petrol miktarı 49,5 milyon varile ulaşarak Ekim 2025 tarihinden bu yana en yüksek altı aylık seviyeye çıkmış ve

önceki iki ayda 40 milyon varilin altında kalan sevkiyatlara kıyasla önemli bir artış göstermiştir. (Hidayat, 2025). Benzer şekilde Çin'in BAE'den petrol alımları da son yıllarda önemli bir artış göstermiştir. Çin Gümrük verilerine göre Ekim ayında ithalat 2024'ün aynı dönemindeki 2,05 milyon tondan 3,82 milyon tona çıkarak neredeyse iki katına yaklaşmıştır. Bu gelişmeler Çin'in artan enerji talebi ve Körfez ülkeleriyle derinleşen enerji ticaretinin son on yılda önemli ölçüde genişlediğini göstermektedir.

Xi Jinping'in Ortadoğu politikası aynı zamanda sosyo-kültürel etkileşimlere önem vermektedir. Kültürel değişim, turizm, eğitim ve akademik iş birliği gibi alanlarda da Çin'in Ortadoğu ile ilişkilerindeki söylemi önemli bir yer tutmaktadır (Daher, 2009). Xi Jinping, kültürel alışverişin, sosyal iletişimin ve karşılıklı anlayışın artırılmasının, uluslararası ilişkilerin güçlenmesine katkı sağlayacağını vurgulamıştır (Huang, 2016). Bu doğrultuda Çin, Ortadoğu ülkeleriyle kültürel etkinlikler, sanat ve spor etkinlikleri, öğrenci değişim programları ve akademik iş birliği projeleri gibi alanlarda iş birliğini teşvik etmektedir (Zreik, t.y.). Örneğin Çin ve BAE arasındaki akademik iş birliği en ileri düzeydeki örneklerden birisidir. 2024 başında Khalifa Üniversitesi ile Şanghat Jiao Tong Üniversitesi arasında kapsamlı bir anlaşma imzalanmıştır. Bu minvalde, Ortadoğu Kültürel ve Eğitsel Değişim Merkezi (Middle East Hub for Cultural and Educational Exchange) kuruldu. (Khalifa University, 2026). Aynı zamanda, Suudi Arabistan, 2023-2024 döneminde Çin ile eğitim alanındaki bağlarını en hızlı güçlendiren ülkelerden birisi olmuştur. 2022 yılında başlayan pilot uygulama ile Suudi Arabistan Çinceyi resmi müfredatına dahil etti ve Suudi Arabistan'a 800 Çince öğretmeni gönderilmesi planlanmıştı (Al Ansari, 2022). Aynı zamanda Körfez ülkeleri başta olmak üzere, Ortadoğu ülkelerinde yaşayan Çin vatandaşlarının sayısının artış göstermesi, bütün bu sosyokültürel iklimi destekleyici bir etken olarak ortaya çıkmaktadır (Duan ve Baycar, 2025).

3. Çin'in Ortadoğu ülkeleri ile ekonomik ilişkilerinin değerlendirilmesi

Xi Jinping yönetiminin Ortadoğu politikası, Çin'in bölgedeki ekonomik varlığını güçlendirmeye yönelik olan ve ekonomik iş birliği ile ticaretin öneminin vurgulandığı bir stratejiyi yansıtmaktadır. 18-19 trilyon doları aşan bir ekonomik büyüklük ile ABD ile bir siyasi/ticari-jeopolitik rekabet içerisinde olan Çin açısından, kurulabilecek her ekonomik birliktelik kritik önemdedir. Dolayısıyla Ortadoğu ülkeleri ile ilişkiler, enerji kaynaklarına ulaşımın güvenli hale getirilmesi, enerji iş birliği, ticaret, yatırım, teknoloji transferi ve bütün bunların yanında KYG çerçevesinde ortaklık üzerinde ilerletilmektedir (Imran, 2023). Ekonomik rekabette teknolojik gelişmelerde ön alma meselesinin önemli hale gelmesi, aynı zamanda Çin'in son teknoloji ürünlere ve teknoloji geliştirmeye büyük zaman ayırmasını beraberinde getirmiş ve bu teknolojik boyutu dış politikasında araçsallaştırması sonucunu doğurmuştur.

Bu doğrultuda Çin, Ortadoğu ülkelerinin ve spesifik olarak Körfez ülkelerinin enerji kaynaklarına yönelik yatırımlar yapmakta, petrol ve doğal gaz gibi enerji ihtiyaçlarının büyük bir bölümünü bölgeden karşılamaktadır (Webster ve Pelayo, 2023). Çin ile enerji ticareti açısından ve bu ticaretin karşılaştırmalı büyüklüğü çerçevesinde Körfez ülkelerinin en büyük rakibi ise Rusya'dır. (Telci ve Rakipoğlu, 2021). Özellikle Rusya-Ukrayna savaşı ile birlikte Batılı kurumlar tarafından yaptırımlara maruz kalan Rus petrolünün en büyük alıcısı olarak Çin ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda bölge ülkeleri ile imzalanan serbest ticaret anlaşmaları, ikili ticaret hacimlerini genişletmiş ve Çin'in bölgedeki pazara erişimini kolaylaştırmıştır. 2022 yılına bakıldığında, Çin'in Arap

dünyası ile gerçekleştirdiği ticaret hacminin 430 milyar dolar, Suudi Arabistan ile gerçekleştirdiği ticaretin büyüklüğünün 108 milyar dolar ve BAE ile gerçekleştirdiği ticaretin büyüklüğünün ise 70 milyar dolar seviyelerinde olduğu görülmektedir (CGTN, 2023). Dolayısıyla bütün parametreleri bir kenara bırakarak, Çin'in Ortadoğu ülkeleri ile temel angajmanının ekonomik ve ticari olduğu ve burada petrol devleri Suudi Arabistan ve BAE gibi Körfez ülkelerinin kritik bir yer tuttuğu görülebilir (Erel, 2019).

3.1. Kuşak ve Yol Girişimi (KYG) ve Ortadoğu'ya etkileri

KYG 2013 yılında Çin Devlet Başkanı Xi Jinping tarafından başlatılan ve Asya, Avrupa ve Afrika'yı kapsayan kapsamlı bir ekonomik ve altyapı proje ağıdır (Chang, 2019). KYG'nin amacı bölgesel bağlantıların artırılması yoluyla, Asya, Afrika ve Avrupa arasında ticaretin teşviki, altyapıların geliştirilmesi ve ekonomik iş birliğinin güçlendirilmesidir (Chang, 2019). KYG, aynı zamanda Yeni İpek Yolu (New Silk Road) olarak da adlandırılmakta ve Çin'in tarihi iddialarının günümüze yansıtılmış şeklini ortaya koymaktadır (Bruce-Lockhart, 2017). Dolayısıyla KYG'nin Çin'in ABD karşısında küresel liderlik ve ekonomik etki gücünü artırma çabalarının bir parçası olarak görülebilir. Bütün bu noktada, KYG'nin gerek Körfez bölgesine gerekse de bir bütün olarak Ortadoğu'ya etkilerinin çeşitli boyutlarda olduğu ifade edilmelidir.

KYG'nin temel amacı gereği, Çin-Ortadoğu ilişkilerinin geliştirilmesi, KYG'nin Ortadoğu'ya yönelik stratejisinin temel hedefini oluşturmaktadır. Ortadoğu bölgesinde, Körfez alt-bölgesinin dünya enerji talebinin belirli bir bölümünü karşılayan bir bölge olması ve Çin'in artan enerji ihtiyacı, Çin-Körfez ve Çin-Ortadoğu ilişkilerinin enerji güvenliği temelinde devam etmesine zemin hazırlamıştır (Torres, 2023). Bu bağlamda, KYG kapsamındaki altyapı projeleri, ticaret koridorları ve diğer platformlar ile gelişmeler, bölge ülkeleri ile Çin arasındaki ticareti kolaylaştırmak ile kalmamış, aynı zamanda ekonomik entegrasyonu teşvik etmiştir. Bölge ülkeleri arasındaki ekonomik entegrasyonun teşviki ve Çin ile ticaretin kolaylaştırılması ve daha az maliyet ile gerçekleştirilmesi çerçevesinde, Çin'in limanlara, demiryolu hatlarına, karayollarına ve enerji tesislerine yaptığı yatırımları artırmıştır (Funairole, vd., 2023). Aynı zamanda bu yatırımlar, bölge ülkelerinin ekonomik büyümesinin gerçekleştirilmesini ve ticaret potansiyelinin artırılmasını sağlamıştır. KYG çerçevesinde gerçekleştirilen altyapı projelerinin ticaretin kolaylaştırılmasına, lojistik maliyetlerin düşürülmesine ve bölgesel entegrasyonun artırılmasını belirli derecelere kadar sağladığı ifade edilebilir (Freeman, t.y.).

KYG'nin Ortadoğu'daki bir diğer boyutu ise, Çin'in Ortadoğu ülkelerine yönelik yatırım fırsatlarını artırması olmuştur. Her ne kadar Çin'in enerji güvenliğini sağlama yönünde kritik etkiye sahip olsa dahi KYG, bölge ülkelerinin ekonomik kaynaklarını çeşitlendirme çabalarına katkıda bulunarak, petrol ve doğal gaz gibi kaynaklara bağımlılıklarını azaltma çabalarını desteklemiştir (Acar, 2022). Bütün bunların yanında KYG, Çin'in bölgedeki jeopolitik etkisini artırma çabalarının bir parçası olarak değerlendirilmektedir. KYG kapsamındaki projeler, Çin'in bölge ülkeleriyle stratejik iş birliğini güçlendirmesine olanak tanımış ve Çin'in bölgede daha fazla etki sahibi olmasına katkıda bulunmuştur. Bununla birlikte, bazı eleştirilere göre, KYG'nin bölgedeki ekonomik bağımlılığı artırabileceği ve Çin'in politik etkisini artırarak bölgesel dengeyi etkileyebileceği endişeleri bulunmaktadır. Ancak, bölgedeki bazı ülkeler arasındaki jeopolitik çekişmeler ve güvenlik endişeleri, KYG'nin bu hedeflerine ulaşmasını zorlaştırabilir.

4. Çin'in Ortadoğu ülkeleri ile diplomatik ilişkilerinin değerlendirilmesi

Xi Jinping yönetiminin Ortadoğu politikaları çerçevesinde bölge ülkeleriyle kurduğu diplomatik angajmanlarda, enerji iş birliğinin artırılması meselesine odaklanılmıştır. Diplomatik faaliyetlerin büyük bölümünü kapsayan temel meselelerden birisi haline gelen enerji anlaşmaları, Suudi Arabistan, BAE, Katar ve İran gibi enerji üreten ülkeler ile gerçekleştirildi (Gambrell, 2023). Bunun dışında Xi Jinping döneminde Çin, Ortadoğu ülkeleri ile yürüttüğü diplomatik faaliyetlerinde ticaret ve yatırım ilişkilerini güçlendirmeye çalıştı. Şi ayrıca, Ortadoğu ülkelerini KYG çerçevesinde iş birliğine teşvik etti. KYG, bölgesel bağlantıları artırmayı, ticareti teşvik etmeyi ve altyapı projelerini geliştirmeyi amaçlayan kapsamlı bir strateji olmaya devam etti. 2025 yılında Çinli China Gezhouba Group, Kuveyt'teki South Saad Al-Abdullah konut projesi kapsamında yaklaşık 23,500 konut parselinin yol, su, elektrik ve kanalizasyon gibi tüm temel altyapı işlerini içeren 557 milyon dolarlık iki büyük ihaleyi kazanmıştı. (ICE, 2025).

Jeopolitik dengeler açısından bakıldığında Şi döneminde Çin, bölgedeki jeopolitik dengeleri dikkate alan bir diplomatik angajman politikası izledi. Bölge ülkeleri ile iş birliği içerisinde hareket edilmeye çalışıldı. Özellikle İran Nükleer Anlaşması (JCPOA-Kapsamlı Ortak Eylem Planı) gibi gelişmelerde diplomasi ve arabuluculuk çalışmalarında bulundu (Garver, 2018) Aynı zamanda Çin, İsrail-Filistin meselesi gibi meselelerde aktif bir rol oynadı (Gallagher, 2023). Aynı zamanda Xi Jinping döneminde Suriye krizi de, Çin'in bölgeyle ilişkilerinde önemli bir rol oynadı (Moritsugu, 2023). Çin, Suriye krizinin barışçıl bir çözüm bulması için BM nezdinde diplomatik girişimlerde bulundu ve uluslararası toplumun yanı sıra bölge aktörleriyle de diyalogo teşvik etti (Sun, 2014).

4.1. Çin'in Ortadoğu'ya enerji bağımlılığı

Son on yılda Çin, hızlı ekonomik büyümesi ve sanayileşmesi nedeniyle Ortadoğu'nun petrol ve doğalgazına giderek daha fazla bağımlı hale gelmiştir. Bu bağımlılığın çeşitli boyutları bulunmaktadır. Çin, dünyanın en büyük ham petrol ithalatçısıdır ve ham petrol ithalatının önemli bir kısmı Ortadoğu'dan gelmektedir (Tugendhat, 2022). Suudi Arabistan, Irak, BAE ve İran gibi ülkeler, Çin'e ham petrol tedarikinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu Ortadoğu petrolüne bağımlılık, Çin'in iç üretiminin artan talebi karşılamakta zorlanması nedeniyle büyümüştür. Kararlı ve kesintisiz bir enerji arzını sağlamak için Çin, Ortadoğu'nun petrol ve doğalgazına erişimini sağlama çabaları içine girmiştir. Bu, Ortadoğu ülkeleri ile diplomatik ve ekonomik ilişkilere girmeyi, aynı zamanda bölgedeki petrol ve doğalgaz altyapısı ile keşif projelerine yatırım yapmayı içermiştir (Yetiv ve Lu, 2007). Çin'in Ortadoğu enerjisine olan bağımlılığı, küresel petrol fiyatlarındaki dalgalanmaların ekonomisine büyük etkisi olabileceği anlamına gelmektedir (Cerdan, 2023). Daha yüksek petrol fiyatları, Çin için artan enerji maliyetlerine yol açabilir ve ticaret dengesini ve enflasyonu etkileyebilecektir. Ortadoğu petrolüne aşırı bağımlılığın risklerinin farkında olan Çin, enerji kaynaklarını çeşitlendirmek için farklı adımlar atmıştır. Bu, yenilenebilir enerji, nükleer enerji gibi alanlara yatırımları içermektedir ve Afrika, Orta Asya ve Güney Amerika gibi diğer bölgelerden enerji kaynaklarını güvence altına alma çabalarını içermektedir (Barlett, 2023). Çin'in Ortadoğu enerji kaynaklarına olan giderek artan bağımlılığı, jeopolitik endişelere yol açmıştır. Bu, Çin'in bölgenin istikrarına daha fazla

ilgi göstermesine ve belirli dönemlerde Çin'i çeşitli Ortadoğu ülkeleri arasında hassas bir denge kurmaya zorlamıştır. Özetle, Çin, son on yılda hızlı ekonomik büyüme ve sanayileşme nedeniyle Ortadoğu'nun petrol ve doğalgazına giderek daha fazla bağımlı hale gelmiştir. Bu bağımlılık, Çin'in enerji güvenliği ve Ortadoğu'daki rolü için önemli ekonomik, diplomatik ve jeopolitik sonuçlar doğurmuştur.

5. Çin'in Ortadoğu politikasında küresel enerji eğilimlerinin yeri

Küresel enerji eğilimleri ve gelişmeleri, Çin'in Ortadoğu enerji politikalarını önemli ölçüde etkilemektedir. Çin, bu eğilimleri yakından takip etmektedir ve politika ve stratejilerini adapte etmek için bu eğilimlere yanıt vermektedir. Temel veriler değerlendirildiğinde Çin, dünyanın en büyük petrol ithalatçısıdır ve küresel petrol fiyatlarının dalgalanmaları enerji maliyetlerini ve ekonomik istikrarını doğrudan etkiler (British Petroleum, 2011). Petrol fiyatlarının keskin bir şekilde yükselmesi, Çin'in enerji bütçesini zorlayabilecek, ticaret dengesini ve enflasyonu etkileyebilecektir. Dünya, karbon emisyonlarını azaltma ve iklim değişikliği ile mücadele etme çabaları çerçevesinde temiz ve yenilenebilir enerji kaynaklarına geçiş yapma yönünde çaba harcamaktadır. Bu gelişmeler, Çin'in enerji politikalarını da etkilemektedir. Bu gelişmeler, Çin'in Ortadoğu'daki enerji ortaklıklarını ve yatırımlarını etkilemekte, potansiyel olarak daha temiz enerji projelerine doğru bir kayma yaşanabilecek dönemlere geçilebilecektir (The Economist, 2020). Çin, Ortadoğu enerji kaynaklarına yüksek derecede bağımlı olduğu için, bu gelişmeleri yakından takip etmektedir ve enerji güvenliği önlemlerini stoklama, tedarikçi çeşitlendirmesi veya tedarik rotaları boyunca güvenlik önlemleri alınması gibi önlemlere de başvurabilecektir.

Enerji teknolojilerindeki gelişmeler ve enerji depolama çözümleri küresel enerji dinamiklerini değiştirmektedir. Çin, bu teknolojik dönüşümlerin enerji tedarikine olan etkilerini stratejik bir yaklaşımla değerlendirmekte ve enerji politikalarını bu değişimlere doğrudan uyarlamaktadır. Dünya genelinde fosil yakıtlardan sürdürülebilir enerji kaynaklarına doğru gerçekleşen geçiş süreci enerji alanındaki jeopolitik dengeleri yeniden yapılandırmaktadır. Çin'in Ortadoğu'daki enerji stratejileri enerji üreten ve tüketen ülkeler arasındaki evrilen dinamikleri temel bir veri olarak kabul etmektedir. Bu durum diplomatik angajman modellerinin dönüşmesine, yatırım önceliklerinin farklılaşmasına ve enerji projeleri üzerindeki iş birliği biçimlerinin yeniden şekillenmesine yol açmaktadır. Küresel enerji eğilimleri uluslararası enerji anlaşmalarının ve organizasyonların kurumsal yapısını belirlemektedir. Çin bu uluslararası çerçevelere katılarak veya Ortadoğu'daki enerji çıkarlarını korumak için bu yapılar içerisinde stratejik ortaklıklar kurarak küresel enerji yönetimi ile entegrasyonunu sürdürmektedir. Çin'in enerji politikaları genel ekonomik ve ticari ilişkiler ağı ile kopmaz bir bağ içerisindedir. Küresel enerji piyasasındaki dönüşümler Çin'in Ortadoğu'daki ticaret politikalarını, doğrudan yatırımlarını ve stratejik ortaklıklarını şekillendirerek ülkenin enerji güvenliği stratejisinin temel parametrelerini belirlemektedir.

Sonuç

Bu çalışma, Xi Jinping liderliğindeki Çin'in Ortadoğu politikasında yaşanan yapısal dönüşümü ve bu değişimin küresel jeopolitik sistem üzerindeki etkilerini kapsamlı bir şekilde incelemiştir. Yapılan analizler neticesinde, Çin'in bölgedeki varlığının yalnızca ekonomik bir genişleme değil, aynı zamanda stratejik bir derinleşme süreci olduğu ve

KYG'nin bu sürecin temel taşıyıcısı haline geldiği tespit edilmiştir. İnceleme boyunca Çin'in enerji güvenliğini sağlamak amacıyla geleneksel enerji kaynaklarından yenilenebilir enerji ve farklı iş birliği modellerine geçiş yaparak enerji diplomasisini çeşitlendirdiği ortaya konulmuştur.

Makale kapsamında elde edilen bulgular, Çin'in Ortadoğu'daki aktörlerle kurduğu ilişkilerde "tarafsız angajman" ve "çatışma arabuluculuğu" modellerini bir denge unsuru olarak kullandığını göstermektedir. Pekin yönetiminin İran gibi bölgesel güçlerle kurduğu yeni nesil ortaklıklar, Çin'in ekonomik çıkarlarını çeşitlendirme ve riskleri minimize etme stratejisinin doğrudan bir sonucu olarak değerlendirilmiştir. Çin, bölgedeki karmaşık siyasi krizlere doğrudan taraf olmaktan kaçınarak ekonomik yatırımlar ve altyapı projeleri üzerinden yumuşak güç kapasitesini artırmayı hedefleyen rasyonel bir dış politika izlemiştir. Orta Doğu – Çin ilişkilerinde gözlemlenen bu niteliksel dönüşüm, bölgesel aktörlerin dış politika tercihlerinde stratejik bir ortaklık arayışı ve riskten kaçınma arayışı olarak değerlendirilmelidir. 2013 sonrası süreçte, bölge aktörlerinin Batılı müttefikleriyle yaşadıkları dönemsel güven krizleri ve stratejik özerklik arayışları, Çin'in sunduğu "ideolojik şart koşmayan ekonomik ortaklık" modelini daha cazip bir alternatif haline getirmiştir.

Analiz edilen veriler ışığında, enerji teknolojilerindeki paradigma değişiminin ve şale petrolü gibi alternatif üretim modellerinin Çin'in bölgeye yönelik güvenlik doktrinini yeniden şekillendirdiği anlaşılmaktadır. Çalışma, Çin'in Ortadoğu enerji piyasasına bağımlılığının devam ettiğini ancak bu bağımlılığın artık teknolojik iş birliği ve yeşil enerji geçişini de kapsayan çok katmanlı bir yönetim modeline dönüştüğünü kanıtlamıştır. Bu durum, Çin'in küresel enerji yönetimindeki rolünü pekiştirirken bölge ülkeleriyle olan ticari ilişkilerini daha kalıcı ve kurumsal bir zemine oturtmuştur. Bu bağlamda, Çin'in bölgedeki varlığı artık yalnızca bir enerji alıcısı veya altyapı müteahhidi olmanın ötesine geçerek 5G teknolojileri, yapay zeka destekli şehir yönetim sistemleri ve dijital finansal entegrasyon gibi alanları kapsayan bir "Dijital İpek Yolu" boyutuna evrilmiştir. Bu teknolojik angajman, Ortadoğu devletlerinin modernleşme vizyonları ile Pekin'in teknolojik yayılmacılık hedefleri arasında organik bir birliktelik oluşturmaktadır.

Sonuç olarak bu araştırma, Çin'in Ortadoğu'daki artan etkisinin ABD gibi küresel güçlerle yaşanan rekabeti yeni bir safhaya taşıdığını ve bölgenin istikrarının Çin'in küresel stratejik hedefleri için hayati bir önem kazandığını ortaya koymaktadır. Çin'in geleneksel "iç işlerine karışmama" ilkesinin, bölgesel krizlerde artan bir "yapıcı müdahaleciliğe" dönüşme eğilimi bu rekabetin bir parçasıdır.

Çin'in gelecekteki bölgesel rolünün ekonomik yatırımların ötesine geçerek teknolojik inovasyon, iklim değişikliği ile mücadele ve diplomatik arabuluculuk ekseninde derinleşeceği öngörülmektedir. Çin'in Ortadoğu politikası, bölgesel dinamiklerin ötesinde küresel güç dengelerinin yeniden tanımlandığı temel bir parametre olarak işlev görmeye devam etmektedir. Ortadoğu, önümüzdeki on yıllarda ABD'nin askeri-güvenlik şemsiyesi ile Çin'in ekonomik-teknolojik ekosistemi arasında bir "hibrit rekabet sahası" haline gelecektir. Bu çalışma, Çin'in bölgedeki ayak izinin derinleşmesinin 21. yüzyılın küresel yönetim kodlarını da kökten değiştireceği sonucuna varmaktadır.

Makale Bilgileri

Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – iThenticate
Etik Bildirim	Çalışma etik kurul izni gerektirmemektedir.
Yazar Katkıları	Makale tek yazar tarafından hazırlanmıştır.
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. Lisans logosu da kullanılabilir
Dizinleme Bilgisi	ProQuest, ERIH PLUS, DOAJ, EBSCO
Yapay Zekâ Beyanı	Bu çalışmanın hazırlanmasında yapay zekâ araçlarından faydalanılmamıştır.

Article Information

Evaluation	Two Outside Referees / Double-Sided Blinding
Ethical Statement	It is hereby declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and that all studies utilized were indicated in the bibliography.
Similarity Scanning	Done – iThenticate
Ethical Statement	The study does not require ethics committee permission.
Author Contributions	Article prepared by a single author.
Conflict of Interest	No conflict of interest declared.
Funding	No external funding was used to support this research.
Copyright & License	Authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 license. License logo may also be used
Indexing Information	ProQuest, ERIH PLUS, DOAJ, EBSCO
Artificial Intelligence Statement	No artificial intelligence tools were used in the preparation of this study.

Kaynakça | References

- Acar, N. (2022). İran-Suudi Arabistan rekabeti karşısında Çin dış politikası. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 9(1), 187-216.
- Aizhu, C. ve Meng, M. (2017, 23 Ocak). Russia beats Saudi Arabia as China's top crude oil supplier in 2016. Reuters. <https://www.reuters.com/article/markets/currencies/russia-beats-saudi-arabia-as-chinas-top-crude-oil-supplier-in-2016-idUSKBN1570VI/>
- Al Ansari, H. (2022, 19 Eylül). Teaching Chinese in Saudi Arabia. Carnegie Endowment for International Peace. <https://carnegieendowment.org/sada/2022/09/teaching-chinese-in-saudi-arabia>
- Al Shaher, S. (2023, 19 Eylül). Al-Assad's Beijing visit: A stepping stone to a strategic partnership between the two nations. *Modern Diplomacy*. <https://modern diplomacy.eu/2023/09/19/al-assads-beijing-visit-a-stepping-stone-to-a-strategic-partnership-between-the-two-nations/>
- Baker, P. (2023, 11 Mart). Chinese-brokered deal upends Mideast diplomacy and challenges U.S. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2023/03/11/us/politics/saudi-arabia-iran-china-biden.html>
- Barlett, K. (2023, 3 Mayıs). Why China is investing in Africa's green energy future. *VOA News*. <https://www.voanews.com/a/why-china-is-investing-in-africa-s-green-energy-future/7077468.html>
- China overtakes USA as top energy consumer as world demand grows strongly, says BP in 60th year of global energy [Basın bülteni]. (2011, 8 Haziran). BP <https://www.bp.com/en/global/corporate/news-and-insights/press-releases/china-overtakes-usa-as-top-energy-consumer-as-world-demand-grows-strongly-says-bp-in-60th-year-of-global-energy.html>
- BRI brings development of China and Middle East closer than ever. (2023, 10 Mayıs). *China Daily*. http://english.scio.gov.cn/m/beltandroad/2023-05/10/content_85278499.htm
- Bruce-Lockhart, A. (2017, 26 Haziran). China's \$900 billion New Silk Road. What you need to know. *World Economic Forum*. <https://www.weforum.org/agenda/2017/06/china-new-silk-road-explainer/>
- Calabrese, J. (2022, 12 Temmuz). China prioritizes short-term energy security: Implications for sino-middle east relations. *Middle East Institute*. <https://www.mei.edu/publications/china-prioritizes-short-term-energy-security-implications-sino-middle-east-relations>
- Cerdan, M. (2023, 2 Şubat). The petroyuan and China's influence in the Gulf. *Atalayar*. <https://www.atalayar.com/en/articulo/economy-and-business/the-petroyuan-and-chinas-influence-in-the-gulf/20230202111550181152.html>
- Chang, Y. Y. (2019a). Understanding the Belt and Road Initiative (BRI): An initiative to make China great again? *European Journal of East Asian Studies*, 18(1), 7-10.
- China aims to cut its net carbon-dioxide emissions to zero by 2060. (2020, 24 Eylül). *The Economist*. <https://www.economist.com/china/2020/09/24/china-aims-to-cut-its-net-carbon-dioxide-emissions-to-zero-by-2060>
- China in the Middle East: More strategic partnerships and cooperation. (2022, 1 Mayıs). *Diplomat Magazine*.
- China Gezhouba wins \$557M Kuwait construction deals. (2025, 17 Mart). *Italian Trade*

- Agency. <https://www.ice.it/it/news/notizie-dal-mondo/281056>
- China thinks it can avoid Middle Eastern traps that caught America. (2021, 8 Nisan). The Economist. <https://www.economist.com/china/2021/04/08/china-thinks-it-can-avoid-middle-eastern-traps-that-caught-america>
- China wants to increase its military presence abroad. (2022, 5 Mayıs). The Economist. <https://www.economist.com/china/2022/05/05/china-wants-to-increase-its-military-presence-abroad>
- China-Arab States Expo: Countries call for closer cooperation under BRI framework. (2023, 21 Eylül). CGTN. <https://news.cgtn.com/news/2023-09-21/China-Arab-States-Expo-Cooperation-under-BRI-framework-1njWIR4VzUY/index.html>
- Daher, M. (2009). China and the Middle East: Establishing a new partnership. *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia)*, 3(1), 19.
- Dollar, D. (2019, Eylül). Understanding China's belt and road infrastructure projects in Africa. Brookings. <https://www.brookings.edu/articles/understanding-chinas-belt-and-road-infrastructure-projects-in-africa/>
- Duan, J. ve Baycar, H. (2025). Prioritized intermediate zone: China's new third worldism in the Middle East. *Middle East Critique*, 1-17. <https://doi.org/10.1080/19436149.2025.2528172>
- Durmaz, F. (2024). Çin dış politikasında devamlılık ve değişim: Mao Zedong'dan Xi Jinping'e. *Mülkiye Dergisi*, 48(2), 435-469.
- Dunne, C. W. (2021, 13 Ocak). China's belt and road initiative and US Middle East policy. Arab Center Washington DC. <https://arabcenterdc.org/resource/chinas-belt-and-road-initiative-and-us-middle-east-policy/>
- Ereli, G. (2019). Gelişmekte olan BAE ve Çin ortaklığının seyri. *Star Açık Görüş*. <https://www.star.com.tr/acik-gorus/gelismekte-olan-bae-ve-cin-ortakliginin-seyri-haber-1473442/>
- Eslami, M. ve Papageorgiou, M. (2023, 2 Haziran). China's increasing role in the Middle East: Implications for regional and international dynamics. *Georgetown Journal of International Affairs*. <https://gjia.georgetown.edu/2023/06/02/chinas-increasing-role-in-the-middle-east-implications-for-regional-and-international-dynamics/>
- Freeman, C. W., Jr. (t.y.). China and the economic integration of Europe and Asia. Middle East Policy Council. <https://mepec.org/speeches/china-and-economic-integration-europe-and-asia>
- Funaiolo, M. P., Hillman, J. E., Bermudez, J. S., Jr. ve Hart, B. (2023, 3 Şubat). Dire straits: China's push to secure its energy interests in the Middle East. Center for Strategic and International Studies (CSIS). <https://www.csis.org/analysis/dire-straits-chinas-push-secure-its-energy-interests-middle-east>
- Gallagher, A. (2023, 22 Haziran). Is China preparing to make a run at Israeli-Palestinian peace? United States Institute of Peace. <https://www.usip.org/publications/2023/06/china-preparing-make-run-israeli-palestinian-peace>
- Gambrell, J. (2022, 9 Aralık). China's Xi vows to buy more Mideast oil as US focus wanes. AP News. <https://apnews.com/article/business-china-dubai-united-arab-emirates-government-and-politics-5f7b0a7b4458f77341079d8e3d8f8a8b>
- Garver, J. W. (2018). China and the Iran nuclear negotiations: Beijing's mediation effort. J. Reardon-Anderson (Ed.), *The red star & the crescent: China and the Middle East içinde* (s. 123-149). Oxford University Press.
- Guo, X. ve Fidan, G. (2023). China's belt and road initiative (BRI) and Turkey's Middle Corridor: "Win-win cooperation?". Middle East Institute.

- <https://www.mei.edu/publications/chinas-belt-and-road-initiative-bri-and-turkeys-middle-corridor-win-win-cooperation>
- Hassan, A. D. (1976). China and non-alignment. *India International Centre Quarterly*, 3(3), 66.
- Hidayat, M. (2025, 9 Aralık). Saudi crude oil supply to China reaches record 49.5M barrels. *Discovery Alert*. <https://discoveryalert.com.au/strategic-pricing-mechanics-global-energy-markets-2025/>
- Huang, C. (2016, 22 Ocak). Back to the future: Chinese President Xi Jinping's Middle East visit and his Middle Kingdom dream. *South China Morning Post*. <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/1903828/back-future-chinese-president-xi-jinpings-middle-east>
- Imran, M. (2023, 24 Ağustos). Belt and Road Initiative in the Middle East: Boosting connectivity and promoting economic growth. *Modern Diplomacy*. <https://moderndiplomacy.eu/2023/08/24/belt-and-road-initiative-in-the-middle-east-boosting-connectivity-and-promoting-economic-growth/>
- Johnston, A. I. (2013). How new and assertive is China's new assertiveness? *International Security*, 37(4), 7-8. https://doi.org/10.1162/ISEC_a_00115
- Khalifa University and Shanghai Jiao Tong University Sign Agreement, and Launch Middle East Cultural and Educational Exchange Hub. (2026, 28 Ocak). Khalifa University. <https://www.ku.ac.ae/khalifa-university-and-shanghai-jiao-tong-university-sign-agreement-and-launch-middle-east-cultural-and-educational-exchange-hub>
- Li, J. (2019, 27 Ağustos). Conflict mediation with Chinese characteristics: How China justifies its non-interference policy. *Stimson Center*. <https://www.stimson.org/2019/conflict-mediation-chinese-characteristics-how-china-justifies-its-non-interference-policy/>
- Lons, C., Fulton, J., Sun, D. ve Al-Tamimi, N. (2019, 21 Ekim). China's great game in the Middle East. *European Council on Foreign Relations*. https://ecfr.eu/publication/china_great_game_middle_east/
- Lucente, A. (2023, 20 Haziran). China signs major LNG deal with Qatar as Beijing's Gulf push continues. *Al-Monitor*. <https://www.al-monitor.com/originals/2023/06/china-signs-major-lng-deal-qatar-beijings-gulf-push-continues>
- Major, J. (t.y.). Geographical setting of the silk roads. *Asia Society*. <https://asiasociety.org/geographical-setting-silk-roads>
- Moritsugu, K. (2023, 22 Eylül). Syria and China announce strategic partnership as Asian Games diplomacy kicks off. *AP News*. <https://apnews.com/article/china-syria-assad-visit-f9757659e2f4951662973163359d997f>
- Noor, M. A. (2023, 15 Mart). Progress made toward peace in Middle East. *China Daily*. <https://www.chinadaily.com.tr/a/202303/15/WS641113aba31057c47ebb4885.html>
- Rakipoğlu, M. (2023). Dış politikada korunma (hedging) stratejisi: Soğuk Savaş sonrası Suudi Arabistan'ın ABD, Çin ve Rusya ile ilişkileri [Doktora tezi, Sakarya Üniversitesi]. Sakarya Üniversitesi Açık Erişim. <https://acikerisim.sakarya.edu.tr/handle/20.500.12619/102628>
- Sahriatinia, M. (2011). Iran-China relations: An overview of critical factors. *Iranian Review of Foreign Affairs*, 1(4), 57-58.
- Schonhradt, S. (2023, 30 Ocak). China invests \$546 billion in clean energy, far surpassing the U.S. *Scientific American*. <https://www.scientificamerican.com/article/china-invests-546-billion-in-clean->

- energy-far-surpassing-the-u-s/
Shotter, J. ve Yang, Y. (2023, 14 Haziran). China steps up diplomacy with offer to mediate in Israeli-Palestinian conflict. The Financial Times. <https://www.ft.com/content/85f59686-a5dd-4bdd-8c6d-857d6da3435a>
- Sun, Y. (2014, 15 Aralık). China's approach to the Syrian crisis: Beyond the United Nations. Stimson Center. <https://www.stimson.org/2014/chinas-approach-syrian-crisis-beyond-united-nations/>
- Telci, İ. N. ve Rakipoğlu, M. (2021). Hedging as a survival strategy for small states: The case of Kuwait. *All Azimuth: A Journal of Foreign Policy and Peace*, 10(2), 213-229. <https://doi.org/10.20991/allazimuth.960945>
- Torres, J. I. C. (2023, 7 Mayıs). China's consolidation in the Middle East. Atalayar. <https://www.atalayar.com/en/articulo/politics/chinas-consolidation-middle-east/20230503141550184152.html>
- Tugendhat, H. (2022, 19 Aralık). China's overreliance on Gulf oil is a vulnerability for everyone. United States Institute of Peace. <https://www.usip.org/publications/2022/12/chinas-overreliance-gulf-oil-vulnerability-everyone>
- Webster, J. ve Pelayo, J. (2023, 5 Nisan). China is getting comfortable with the Gulf Cooperation Council. The West must pragmatically adapt to its growing regional influence. The Atlantic Council. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/china-is-getting-comfortable-with-the-gulf-cooperation-council/>
- Xi says China ready to contribute more to Middle East peace, development. (2023, 28 Mart). The State Council - The People's Republic of China. http://english.www.gov.cn/news/topnews/202303/28/content_WS6422896cc6d0f528699db911.html
- Xi, J. (2024, 28 Haziran). Carrying forward the five principles of peaceful coexistence and jointly building a community with a shared future for mankind [Konuşma metni]. Ministry of Foreign Affairs - People's Republic of China. https://www.fmprc.gov.cn/eng/xw/zyjh/202406/t20240628_11443852.html
- Yetiv, S. A. ve Lu, C. (2007). China, global energy and the Middle East. *Middle East Journal*, 61(2), 199-200.
- Zreik, M. (2021). Academic exchange programs between China and the Arab region: A means of cultural harmony or indirect Chinese influence? *Arab Studies Quarterly*, 43(2), 172-188. <https://doi.org/10.13169/arabstudquar.43.2.0172>